

SCHYSSSTA BANANER!

"Det är viktigt
att komma ihåg
att Fairtrade
är handel, inte
välgörenhet."

Angel Oyola,
bananodlare, Ecuador

UTMANINGAR
OCH MÖJLIGHETER
I FRAMTIDENS
BANANINDUSTRI.

FAIRTRADE
SVERIGE

INLEDNING

Förra året slog försäljningen av Fairtrade-banor alla rekord. Nästan 1 av 10 banor som såldes i Sverige var Fairtrade-märkta. Tillsammans konsumerade vi över 14 ton Fairtrade-banor – en ökning med 61 procent från året innan. Ett tydligt bevis på att både företag och konsumenterna nu gör allt mer medvetna val. Men trots den ökade efterfrågan på schyssta banor kvarstår många och allvariga problem inom bananindustrin, speciellt för odlarna av bananerna som är först i kedjan.

Sverige kan göra mycket mer. Vi ligger fortfarande långt efter andra länder, som till exempel Storbritannien där 33 procent av bananerna är Fairtrade-märkta och Schweiz där andelen uppgår

till 54 procent. Därför lägger Fairtrade Sverige extra stort fokus på just banor under 2014. Målet är att förändra bananindustrin så att de hundratusentals odlare och anställda som livnär sig på bananodling också får del av de miljarder som bananindustrin omsätter.

Visionen är att varannan banan som säljs i Sverige ska vara Fairtrade-märkt i slutet av året.

VISIONEN ÄR ATT
VARANNAN BANAN
I SVERIGE SKA VARA
FAIRTRADE-MÄRKT
VID ÅRETS SLUT.

Mable Matetsu, bananodlare, Ghana

VAD ÄR PROBLEMET?

Bananen är en av de mest populära frukterna i världen. Globalt produceras cirka 100 miljoner ton¹ varje år. Svenskar hör till dem som äter allra mest bananer – ca 17 kg/person och år². Bara länder som själva producerar bananer såsom Ecuador, Brasilien och Indien konsumerar fler bananer.

Bananen spelar en viktig roll i många människors liv runt om i världen. Den utgör basföda för omkring 400 miljoner människor världen över³ och är en viktig sysselsättning för odlare och anställda i cirka 150 länder. Totalt genererade exportindustrin 2011 över 8,9 miljarder US dollar för producentländerna⁴. Europa importerar en tredjedel av de bananer som går på export och de säljs för miljardbelopp i konsumentledet.

Bara i Sverige såldes bananer för runt 3 miljarder kronor under 2013⁵. Vår handel påverkar därmed starkt de bananodlande producenterna.

Men den bananindustri som genererar miljardbelopp kommer inte alla till del. Den globala handeln med bananer har tredubblats sedan 70-talet⁶, samtidigt som många bananodlare ser att deras del av intäkterna minskar. Bananmarknaden karakteriseras generellt sett av höga produktivetskrav i producentländerna och en strävan efter att erbjuda konkurrenskraftiga och låga priser gentemot konsumenten i butiken. Men någonstans måste det verkliga priset betalas.

Chockerande många bananodlare och anställda vid bananplantage har fortfarande inte råd att ställa ordentligt med mat på bordet eller möjlighet att täcka familjens basbehov såsom utbildning, hälso- och sjukvård. Många anställda utsätts också för usla arbetsvillkor och det förekommer omfattande användning av kemiska bekämpningsmedel som utgör en fara både för de som arbetar direkt med bananodlingen och deras närmiljö.

VAD GÖR FAIRTRADE?

Något måste ändras. Fairtrade Sverige har satt upp en vision om att varannan banan skall vara Fairtrade-märkt vid årets slut. För att nå målet satsar vi på att sätta fokus på bananer under hela 2014.

Inför och på World Fair Trade Day, 10 maj, kampanjar vi för att fler arbetsplaster ska byta till en schysst banan i fruktkorgen. Samtidigt kommer Fairtrade City-kommuner runt om i landet att anordna massor av bananaktiviteter.

Under maj reser vi till Ghana för att träffa Fairtrade-certifierade bananodlare som senare i höst kommer hit till Sverige på besök. Under Fairtrade Fokus, Fairtrades årliga höstkampanj, kommer vi ha stort bananfokus och släpper då rapporten *Vem betalar priset för din billiga banan?* Hjälp oss att nå målet Varannan banan!

KORT OM FAIRTRADE-BANANER

Oavsett vad du betalar för din banan i butiken så innebär Fairtrade-märket att den som odlar bananen har fått ett minimipris, som skall täcka kostnaden för hållbar produktion. Ovanpå det utgår också en Fairtrade-premie som används för investeringar i lokalsamhället, som till exempel i utbildning, bostäder och hälsovård. Bananodlare med egen mark har möjlighet att även använda denna premie till investeringar i verksamheten.

Fairtrade är ett steg på vägen, men löser inte på egen hand alla problem inom bananindustrin. Därför är det viktigt att alla aktörer gemensamt bidrar; handeln, importörer, företag, politiker och konsumenter, så att vi kan uppnå en hållbar produktion av bananer idag och i framtiden.

**PRODUCENTPORTRÄTT:
ANGEL OYOLA, 56 ÅR,
EL GUABO, ECUDAOR**

Angel är 56 år och bor med sin fru och ett av sina tre barn i sydvästra Ecuador. Några mil från sitt hus har Angel tio hektar mark där han sedan tjugo år odlar bananer för sin familjs försörjning. Han berättar stolt att gårdens namn bär namnet Maria Belén. Samma namn bär Angels yngsta dotter som var två år när Angel planterade sin första bananplanta där.

Angel är idag medlem i odlarkooperativet El Guabo, men kommer ihåg tiden innan dess.

–Det var 2004 och jag var illa ute. Jag sålde mina bananer till lokala eller stora multinationella uppköpare, men oavsett så fick jag ett pris som inte kunde täcka kostnaderna för en bananodling. Jag kunde inte sova på nätterna och var orolig för framtiden för mina barn.

–DET ÄR VÄLDIGT MÅNGA FATTIGA FAMILJER SOM KLARAR SIG TACK VARE FAIRTRADE. MEN DET ÄR VIKTIGT ATT KOMMA IHÅG ATT FAIRTRADE ÄR HANDEL, INTE VÄLGÖRENHET. DET ÄR ETT KONTRAKT MELLAN PRODUCENT OCH KONSUMENTEN SOM VILL HA EN LÅNGSIKTIGT HÅLLBAR PRODUKT AV HÖG KVALITÉ.

En vän till Angel berättade om Fairtrade och kooperativet El Guabo. Han insåg ganska snart vilka fördelar de båda kunde ge.

–Som liten producent är det svårt att få kontrakt, men tack vare att vi går ihop och organiserar oss kan vi hävda oss på marknaden.

Kooperativet och Fairtrade-certifieringen ger inte bara en bättre inkomst och möjlighet att försörja familjen utan också bättre självkänsla.

Kooperativet El Guabo har också gjort en omvälvande resa. När det bildades 1998 var de 14 odlare som producerade 400 bananlådor per vecka. Idag är de över 300 medlemmar och varje vecka lämnar mer än 30 000 bananlådor kooperativet. Av dessa kan de sälja det mesta som Fairtrade-märkt, vilket genererar en Fairtrade-premie på en dollar per låda till kooperativet. I demokratiska val utser kooperativet en kommitté, som beslutar om vad pengarna ska gå till, och huvudsakligen handlar det om hälsa, utbildning och miljövard.

–Vi har bland annat satsat på en vårdcentral som kommer hela samhället till del. Det är dyrt att gå till läkaren i Ecuador, men besöken på vår mottagning är så gott som kostnadsfria. Sedan den öppnade har vi tagit emot 10 000 personer, såväl medlemmar, anställda och deras barn som vanliga ortsbor.

För Angel handlar Fairtrade om att motverka arbetslöshet, migration och fattigdom.

–Det är väldigt många fattiga familjer som klarar sig tack vare Fairtrade. Men det är viktigt att komma ihåg att Fairtrade är handel, inte välgörenhet. Det är ett kontrakt mellan producent och konsumenten som vill ha en långsiktigt hållbar produkt av hög kvalitet, avslutar Angel.

BANANEN

FRÅN MYLLAN TILL BUTIKSHYLLAN

Bananer odlas i mångt och mycket som de alltid har gjort. Ett hårt och arbetsintensivt arbete krävs i varje fas av odlingen. Ett år efter plantering kan en bananplanta producera frukt året runt under

25 års tid. En planta kan växa sig upp till 10 meter hög. Längs vägen från planta till din matkasse genomgår bananen fem skeden.

1.

ODLING Bananer trivs i fuktig jord med bra dränage. Medeltemperaturen ska helst vara 27 grader. Att odla bananer kräver regelbunden skötsel: mark måste frigöras, dränage grävas, gödningsmedel tillsätts och ogräs rensas. Efter nio månader är bananerna redo för skörd.

2.

SKÖRD Bananstocken skärs av hel från de växande plantorna medan de fortfarande är gröna. Bananstocken kan väga runt 50 kilo. De transporterats sedan vidare för packning där de delas in i mindre, marknadsvänliga, klasor som sedan inspekteras, sorteras, tvättas, behandlas, märks och packas för transport.

3.

FRAKT Lådorna med bananer körs sedan med lastbil till hamnar där de lastas i kylda containrar. För att förlänga hållbarheten förvaras de i en temperatur av 13.3 grader och noggrann kontrollerad fuktighetsgrad och ventilation. Den drygt 5000 mil långa

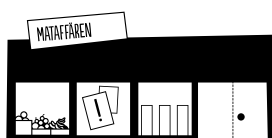
resan till Europa från Latinamerika tar mellan sex och tolv dagar.

4.

MOGNING Efter att bananerna har anlänt till europeiska hamnar körs de med lastbil till mogningsanläggningar som sedan fungerar som nav när bananerna sedan ska levereras till lokala återförsäljare över hela landet. Väl där lägger en butiksanställd bananklasen i din fruktdisk.

5.

SLUTKONSUMENT

Bananen hamnar i din matkorg. I genomsnitt äter varje svensk en banan varannan dag.

VISSTE DU ATT:

De största bananexporterande länderna är Ecuador, Costa Rica, Colombia och Filippinerna. Bananerna som hamnar i Sverige kommer oftast från Costa Rica och Panama. De Fairtrade-märkta bananerna i Sverige kommer oftast från Dominikanska republiken, Ecuador och Peru.

BAKOM SKALET – PROBLEMEN INOM BANANINDUSTRIN

Bananen är, efter majs, vete och mjölkprodukter, världens fjärde viktigaste matgröda och bananindustrin är grundläggande för många länders ekonomier⁷. Bananer står till exempel för 10 procent av Ecuadors totala export⁸. De allra flesta bananer odlas i småskaligt familjejordbruk, däremot är 80 procent⁹ av bananerna på exportmarknaden producerade på stora plantager som ägs av internationella företag. Påtryckningar från marknaden har tvingat fram en intensifierad odling för att kunna

leverera allt större skördar. Något som resulterar i en ohållbar produktion med negativa effekter på både miljö och människor.

Bananindustrin har under decennier präglats av en hög maktkoncentration med få spelare. Chiquita, Dole, Del Monte, Fyffes och Noboa kontrollerade länge 75 procent av bananindustrin¹⁰. Men på senare år har även andra aktörer, såsom importörer och dagligvaruhandel, fått ett ökat inflytande¹¹. Den internationella konkurrensen är stenhård. Till exempel har Noboa, en av de stora bananaktörerna, haft stora ekonomiska problem¹² och Chiquita och Fyffes gick i mars 2014 samman till ett bolag¹³. Med en ökad prispress i alla led blir det ofta odlare och anställda som får betala priset för den billiga bananen¹⁴. Anställda på plantager rapporterar ofta om allt lägre löner och mer osäkra anställningsformer när andra kostnader inte går att pressa lägre. Småskaliga odlare har svårt att matcha de stora bananplantagernas priser, och för att kunna överleva på marknaden tvingas de istället att skära ned på sin egen förtjänst. Odlare har sett priserna falla på sina grödor, samtidigt som produktions- och levandekostnaderna har ökat.

OM VI SER TILL GRUNDORSAKEN TILL BRISTEN AV HÅLLBARHET INOM BANANSEKTORN, SÅ ÄR DEN I STOR UTSTRÄCKNING LÄNKAD TILL DE VÄLDIGT LÅGA PRODUKTIONSPRISERNA, SOM I FÖRSTA HAND BEROR PÅ DE LÅGA KONSUMENTPRISERNA. PRODUCENTERNA FÅR INTE TILLRÄCKLIGT BRA BETALT FÖR ATT DE SKA KUNNA INVESTERA I HÅLLBARA PRODUKTIONSMETODER.

PASCAL LIU, SENIOR EKONOM, FAO¹⁵

FAIRTRADE – ETT SÄKERHETSNET

Fairtrade-banor har funnits i svenska butikshyllor i över 10 år. I början i en väldigt liten omfattning, men de senaste tre-fyra åren har försäljningen tagit ordentlig fart. Idag är nästan 1 av 10 banor Fairtrade-märkta i Sverige.

Fairtrade fungerar som ett säkerhetsnät för många bananodlare. Totalt såldes 332 000 ton Fairtrade-märkta under 2012, som odlats av 20 000 odlare och anställda i 11 länder runt om i världen. Genom Fairtrades kriterier får odlaren ett minimipris som lägst och därtill en Fairtrade-premie. Minimipriset ser till att priset odlaren får för bananerna täcker kostnaden för en hållbar produktion, speciellt när marknadspriset är lågt. Fairtrade-premien genereras utifrån försäljningen och investeras, efter en demokratisk beslutsprocess, i lokalsamhället eller i produktionen. 2011 genererade den globala försäljningen av Fairtrade-banor över 110 miljoner kronor premie till odlarna¹⁶.

Det här innebär att oavsett hur lågt priset än är i butiken på en Fairtrade-märkt banan, så vet du att de Fairtrade-kriterier som innebär att banan-

odlaren får bättre arbets- och levandsvillkor uppfylls Fairtrade certifierar både odlare med egen mark och plantage och försöker genom två olika uppsättningar av kriterier möta de olika utmaningar som odlare och anställda ställs inför. När det gäller anställd arbetskraft är minimilön, anställningsvillkor och fri organisering viktiga delar och för odlare med egen mark handlar det mer om minimipriset, att få stöd i att bilda kooperativ eller andra organisationsformer och möjligheten att investera i produktionsförbättringar.

I SCHWEIZ ÄR 1 AV 2 BANANER FAIRTRADE-MÄRKT

I STORBRIANNIEN ÄR 1 AV 3 BANANER FAIRTRADE-MÄRKT

I SVERIGE ÄR 1 AV 10 BANANER FAIRTRADE-MÄRKT

ANSTÄLLDA PÅ PLANTAGE

Storskaliga plantage producerar majoriteten av de bananer som vi äter i Sverige. Plantagen kontrolleras eller ägs av nationella företag eller stora transnationella företag. Arbetet med plantering, skörd och packning kräver mycket arbetskraft och sköts av hundratals lokalt anställda arbetare, som på många håll utgörs av migrantarbetare.

Stora plantage har ekonomiska skalfördelar, i form av höga volymer som ger lägre kostnader för transporter och löner. De kan göra stora investeringar i infrastruktur och teknologi för transport, bevattning, packningsfaciliteter osv. Men då andra produktionskostnader ökar, såsom bränsle och gödning, blir ofta lönekostnaden för de anställda den kostnad som går att pressa i slutändan.

George Dunu, VREL, Ghana

Andrea Carrillo, El Guabo, Ecuador

SAMTIDIGT SOM KONKURRENSEN OM DEN BILLIGASTE BANANEN ÄR STENHÅRD, ÖKAR MÅNGA PRODUKTIONSKOSTNADER SÅ SOM BRÄNSLE OCH GÖDSEL, DÅ BLIR LÖNEKOSTNADEN FÖR DE ANSTÄLLDA DEN KOSTNAD SOM GÅR ATT PRESSA.

Alister Smith på den brittiska organisationen Bananalink uppger att många av de som arbetar på bananplantagerna fortfarande tjänar mindre än 40 kronor per dag och i vissa fall bara en tredjedel av detta¹⁷. Samtidigt kan arbetsdagarna vara tio till tolv timmar långa, sex dagar i veckan. Trots hårt arbete och långa dagar tjänar inte de anställda nog för att sörja för sina familjers grundläggande behov och ofta måste man prioritera mellan grundläggande saker som mat, skola, boende och vård.

Ett sätt att spara in på kostnaderna för arbetskraft, som blivit allt vanligare, är att plantager byter ut fasta anställningar mot tillfälliga kontrakt eller att man tillfälligt hyr in personal från andra företag och

ligt många dominikaner. Istället anställs haitiska migrantarbetare men då under illegala och osäkra former, inte sällan till en lägre lön än de anställda dominikanerna. Enligt en undersökning genomförd 2010 av dominikanska arbetsministeriet var i själva verket cirka 66 procent av de anställda inom den dominikanska banaindustrin haitier. Eftersom detta strider mot lagen är anställningskontrakten ofta bara muntliga överenskommelser¹⁹.

Fairtrades kriterier bidrar till att migrantarbetare ska få säkrare arbetsvillkor. Även om den lagstadgade minimilönen i vissa länder är svår att leva på så förbättras situationen för de många migrantarbetare som är anställda på Fairtrade-certifierade plantage,

MÅNGA ANSTÄLLDA PÅ BANANPLANTAGE TJÄNAR MINDRE ÄN 40 KRONOR PER DAG. MÅNGA GÅNGER TVINGAS MAN VÄLJA MELLAN GRUNDLÄGGANDE BEHOV SOM MAT, SKOLA, BOENDE OCH VÅRD.

på så vis underlåter sig att ta ansvar för de anställda. På samma sätt har timlön i allt högre utsträckning kommit att ersättas av ackordslön. Samtliga fall är exempel på hur den enskilda anställda får bära ett större ansvar för produktionen på bekostnaden av goda arbetsvillkor. Costa Rica är ett konkret exempel, där antalet permanenta anställningskontrakt föll från 80 procent till 40 procent under perioden 2000 till 2006¹⁸.

De allt sämre anställningsvillkoren i banaindustrin gör att jobben på bananplantagen blir allt mindre attraktiva för den lokala arbetskraften. Detta har lett till en ökad andel utländska migrantarbetare på bananplantager i flera länder. Deras utsatta situation gör att de ofta utsätts för diskriminering och ännu sämre arbetsvillkor.

Många bananer som säljs i Sverige odlas i Dominikanska republiken, där situationen med dåliga arbetsförhållanden är allvarlig. Framför allt är migrantarbetare från Haiti särskilt utsatta för svåra arbetsförhållanden. Trots att landets arbetsrättsliga lagar kräver att 80 procent av de plantageanställda ska vara dominikaner, lockar inte plantagen tillräck-

då Fairtrade-kriterierna säkerställer att minimilöner och anställningskontrakt omfattar alla anställda. Sedan januari 2014 har Fairtrade International introducerat en ny metodik för att definiera nivån för levnadslön i olika regioner. Nu finns tydliga riktlinjer för den process som företag måste följa för att arbeta mot levnadslön för de anställda²⁰.

Anställda på bananplantager har många gånger svårt att förändra sin situation då de idag inte ges fulla möjligheter att organisera sig fackligt utan ofta motarbetas av arbetsgivare och/eller regeringar. Det kan handla om försök att försvåra för facklig organisation från arbetsgivarens håll, men även hot om och ibland även aktiva trakasserier mot anställda som engagerar sig fackligt. Organisationsfrihet är en av grunderna i Fairtrades kriterier. Efter den senaste översynen av kriterierna (januari 2014) har Fairtrade ytterligare stärkt kraven på anställdas rätt till fri organisering och kollektiva förhandlingar. Certifierade producenter ska inte bara informera sina anställda om denna rättighet, utan måste också verka för att fackföreningar får träffa anställda och för tecknandet av kollektivavtal om sådant inte finns på plats²¹.

SMÅSKALIG BANANPRODUKTION

Majoriteten av världens bananer odlas i små familjejordbruk, med odlingar på mellan en och tio hektar, men bara en bråkdel av bananerna från dessa odlingar går på export. Många småskaliga producenter har allt svårare att överleva på en marknad som är präglad av starkt pressade priser och internationell konkurrens. Priset på en banan i butiken motsvarar endast cirka fem till tio procent av den andel som odlaren får betalt²². Odlare med egen mark, som redan har små marginaler, tvingas ofta minska sin egen förtjänst för att kunna matcha de stora aktörerna som på grund av sin storskaliga produktion kan hålla priserna nere. Småskaliga odlare har ofta svårt att hitta stabila handelsförbindelser och få tillträde till världsmarknaden. Inte sällan tvingas de sälja sina bananer genom flera mellanhänder som själva tar en stor del av vinsten. Därför är organisering i kooperativ eller liknande organisationsformer avgörande för att bli mer konkurrenskraftiga och få en starkare plattform för förhandling.

5-10 %

AV PRISET PÅ EN BANAN
I BUTIK GÅR TILL ODLAREN

SMÅSKALIGA ODLARE
STÅR FÖR

70 %

AV VÄRLDENS
LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING

50 %

AV ALLA MÄNNISKOR SOM
LIDER AV HUNGER LIVNÄR SIG PÅ
ATT PRODUCERA LIVSMEDEL

Under de senaste tio åren har även kostnader för mat, sjukvård och utbildning ökat dramatiskt i bananproducerande länder. Officiella siffror från ELAC (Economic Commission for the Latin America and the Caribbean) och Världsbanken (IMF) visar att levnadskostnaderna i Kamerun har ökat med 40 procent, i Colombia med 85 procent, i Ecuador med 240 procent och i Dominikanska Republiken med så mycket som 350 procent.

I en situation med allt hårdare konkurrens inom bananindustrin tvingas småskaliga odlare allt oftare att skuldsätta sig för att fortsätta sin verksamhet. Det leder till att den unga generationen har svårt att se en framtid inom bananodling och att dessa jordbrukssamhällen ställs inför avgörande demografiska förändringar när allt fler unga lämnar odlingarna och flyttar in till städerna.

Gonzalo Oyola och Angel Oyola, El Guabo, Ecuador

Varför är småskalig odling viktigt?

2,5 miljarder människor tjänar idag sitt uppehälle genom jordbruk²³ och småskaliga odlare står för upp till 70 procent av världens livsmedelsförsörjning²⁴. Paradoxalt nog så står de också för hälften av den miljard människor som lider av hunger i världen²⁵. Men nu har såväl politiker som näringsliv och organisationer börjat prata om vikten av fattigdomsbekämpning, social hållbarhet, långsiktig global livsmedelsförsörjning och behovet av återinvesteringar i småskaligt jordbruk. Vissa aktörer drivs av att påverka och göra skillnad, för andra är det ett rent strategiskt beslut. Några exempel är när företag som Nespresso tillsammans med colombianska staten investerar i pensionsfonder för kaffeodlare²⁶, pensions- och fondförvaltaren SPP/Storebrand investerar i Fairtrade Access Fund, ett finansieringsprojekt till stöd för småskaliga producentorganisationer²⁷, och samtliga större chokladföretag har program för stöd till kakao-odlare²⁸. Social hållbarhet har gått från att vara en hygienfaktor till att bli en nödvändighet för att säkra tillgången på råvaror för företagen även i framtiden.

Problemet för många småskaliga odlare är att de är fast i en nedåtgående fattigdomsspiral, som förvärras av instabila priser för jordbruksprodukter, bristande resurser för återinvesteringar i jordbruket och allvarliga konsekvenser av klimatförändringar. Samtidigt pekar FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, på att småskaligt jordbruk kan vara mer effektivt än storskaligt jordbruk när det gäller att producera livsmedel²⁹. Rapporter visar även att de småskaliga jordbruken har en positiv inverkan på lokala ekonomier. Detta ur

flera aspekter men framför allt genom att skapa arbetstillfällen för unga människor och därmed en tryggad matförsörjning för framtida generationer³⁰.

Det krävs insatser från många olika håll för att skapa långsiktigt hållbar produktion för småskaliga producenter. När konsumenter väljer Fairtrade-märkta bananer är det ett sätt att bidra till förbättrade ekonomiska villkor för odlarna. Fairtrades minimipris är ett verktyg för att parera prispressen och få en betalning som täcker produktionskostnaderna. Fairtrades minimipris för bananer revideras regelbundet. Priset är landspecifikt, men vid den senaste revideringen höjdes i genomsnitt priset med 21,2 procent. Just nu pågår en ny revidering för att säkerställa att minimipriset följer inflationen och de ökade produktions- och levandskostnaderna³¹.

För varje låda bananer odlarna säljer betalas, utöver minimipriset, också en dollar i Fairtrade-premie. Under 2012 genererade försäljningen av Fairtrade-bananer över 110 miljoner i Fairtrade-premie. Hur pengarna används bestäms gemensamt av producentorganisationens medlemmar, ofta går de till investeringar för att öka produktionen, till exempel investering i linbanor som kan forsla bananerna från fälten eller ordentliga packningsstationer. Premien används också ofta i andra projekt som gynnar hela lokalsamhället. En tysk studie visar att bananodlare i Peru till stor del använder Fairtrade-premien för finansiering av infrastrukturprojekt, så som nya broar och vägar, men även till att lära de som bor i lokalsamhället att läsa och skriva³².

A photograph of a dirt path lined with banana plants. The path is unpaved and runs through a field of banana trees. The leaves are large and green, with some showing signs of being eaten. In the distance, a utility pole and a sign are visible against a clear sky. The text is overlaid on the top left of the image.

**I DEN HÄR REGIONEN STÅR BANANERNA
FÖR 70 TILL 80 PROCENT AV ALLA JOBB.
OM VI INTE HADE BANANERNA ... DET SKULLE
VARA KATASTROF ... OM ALLA KOOPERATIVEN
FÖRSVANN, TÄNK VAD MÅNGA SOM SKULLE
VARA UTAN JOBB OCH VAD FÖLJDERNA SKULLE
BLI AV DET. NÄR PRISERNA GÅR NER SÅ FÅR VI
TA KONSEKVENSERNA.**

ALBERIO ALFONSO "FONCHO" CANTILLO,
BANANODLARE FRÅN MAGDALENA, COLOMBIA³³

MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

Ett resultat av prispressen är att odlarna ofta helt saknar resurser för investeringar i mer miljö-vänliga produktionsmetoder och för att klara en anpassning till de allt mer kännbara klimatförändringarna. Samtidigt som småskaliga odlare möter ökade kostnader för mat, bränsle och gödsel krävs hela tiden mer resurser för att handskas med felslagna skördar på grund av svamp- och insektsangrepp eller missgynnsamt väder.

De största hoten kommer från svampsjukdomar såsom Svart Sigatoka och Panama-sjukan. Svart Sigatoka, som angriper både mat- och dessertbananer, kan ödelägga en hel bananskörd. Den blir därmed ett hot både mot matförsörjningen och mot den ekonomiska utvecklingen, när exporten uteblir för i odlarna. Flera öar i Karibien, såsom St Vincent, Grenadin, men även Guyana har drabbats svårt av Sigatokan. Då många av odlarna har haft knappa resurser för preventivt arbete, har produktionen slagits ut och på några få år minskade bananexporten med mellan 90-100 procent³⁴.

Plantager kan vara bättre rustade än småskaligt jordbruk för att stå emot plantsjukdomarna. Men alltför ofta gör de detta genom att använda skadliga bekämpningsmedel som sprayas över odlingen manuellt eller via flyg, vilket innebär stor hälsofara både för anställda och människor som lever i närområdet. I en produktionsmiljö som strävar efter att hålla kostnaderna så låga som möjligt saknas ofta skyddsutrustning för arbetarna. Dessutom har den hårda besprutningen negativ påverkan på närmiljö, vattentäkter och djurliv.

Krav på ekologisk odling är ett sätt att komma till rätta med dessa problem. Men för många småskaliga odlare kan det finnas ekonomiska hinder och bristande kunskaper som står i vägen för att ställa om till ekologisk odling. Genom Fairtrades kriterier, kontroller och olika stödfunktioner på plats vid odlingen och plantagen kan Fairtrade-certifieringen vara ett verktyg för odlarna i att ställa om till en mer hållbar produktion. En Fairtrade-certifierad producentorganisation måste arbeta systematiskt med att minska sin miljöpåverkan och att integrera miljöhänsyn i hela verksamheten. Det handlar

bland annat om ansvar för grund- och ytvatten, hänsyn till biologisk mångfald och buffertzoner för att skydda känsliga områden. Som Fairtrade-producent åtar man sig att minimera användningen av syntetiska och andra gödsel- och bekämpningsmedel samt att dokumentera markanvändning, drift av jordbruket och användning av eventuella bekämpningsmedel. De bekämpningsmedel som är förbjudna enligt Fairtrades kriterier finns angivna i FLO Prohibited Materials List. Listan inkluderar de kemikalier som finns angivna i WHO:s och FAO/UNEP:s listor över förbjudna ämnen och PAN:s "Dirty dozen".³⁵

För att ha möjlighet att följa dessa kriterier är det avgörande att odlaren får en betalning som täcker produktionskostnaderna. Fairtrades minimipris och Fairtrade-premie ger odlarna en ekonomisk möjlighet att arbeta aktivt med sin egen miljöpåverkan samt att genom utbildningsstöd och ekonomiska incitament satsa på omställning till ekologisk odling.

Fairtrade-kriterierna garanterar en ekologisk prisdifferential som innebär att producenter som också innehar en ekologisk certifiering (t.ex. KRAV) garanteras ett påslag utöver minimipriset vid förhandlingen med köparen. Meningen med differentialen är att den ska täcka de extra kostnader producenten har för att producera en Fairtrade-märkt vara som också är ekologiskt certifierad.

SCHYSSTA BANANER!

Med *Schyssta bananer* tar vi ett första steg på vägen mot att alla odlare och anställda inom bananindustrin ska få så pass bra betalt att de kan leva ett bra liv, arbeta på en säker arbetsplats med säkra anställningsvillkor, där mänskliga rättigheter inte kränks. Samtidigt ska bananerna produceras med miljömässigt hållbara metoder.

Även om Fairtrade gör mycket för att den här ambitionen ska bli verklighet, kan Fairtrade aldrig vara hela lösningen på de komplexa problem som finns inom bananindustrin. Det finns många områden som de internationella Fairtrade-kriterierna inte täcker, till exempel handelsavtal som reglerar import av bananer till EU och konkurrensen på marknaden som ständigt pressar priset nedåt. Samtidigt måste Fairtrade vara i ständig utveckling och hitta ännu bättre sätt för att skapa schyssta villkor för odlare, anställda och miljö. Ett exempel på hur vi gör detta är vårt arbete för att inkludera och stärka kravet på levnadslön i våra kriterier för anställda på plantager.

Alla aktörer - odlare, importörer, dagligvaruhandeln, konsumenter och politiker - måste gemensamt bidra för att vi i framtiden ska nå 100 procent schyssta bananer.

Gumercindo Tamara Rosales, Appbosa, Peru

PÅ WWW.FAIRTRADE.SE
HITTAR DU MER
INFORMATION.
VI SES DÄR!

DETTA KAN DU GÖRA:

- Inför World Fair Trade Day - 10 maj
Vi konsumerar alltmer utanför hemmet - på restauranger, caféer men också på arbetsplatser där vi dricker stora mängder kaffe och äter väldigt mycket frukt. Många arbetsplatser har redan tagit ett första steg mot hållbarhet och bytt kaffet till Fairtrade-märkt, och nu är det dags att ta nästa steg. Se till att din arbetsplats även har Fairtrade-märkt frukt!
- Delta i Fairtrade Fokus - oktober
Var med i Fairtrades årliga kampanj som i år tar sikte på schyssta bananer. 1 september lanserar

vi kampanjsidan på nätet med massor av material inför kampanjen, men du kan redan nu gå in på vår hemsida och se hur du kan engagera dig.

- Välj schyssta bananer i din butik – hela året om. Välj en Fairtrade-märkt banan nästa gång du handlar. Om det inte finns Fairtrade-bananer i din butik - fråga! Du kan också tipsa oss om butiker som redan valt att antingen enbart sälja Fairtrade-bananer eller har skyltat upp så att kunderna lätt hittar dem. Ta en bild och skicka in den till oss på info@fairtrade.se. Du kan också lägga upp den på din Facebook-sida och tagga oss.

HÄR PRESENTERAR VI EN DEFINITION AV VAD SOM SKULLE KUNNA VARA DEN ULTIMATA SCHYSSTA BANANEN

En schysst banan är producerad i enlighet med sociala, ekonomiska och miljömässiga hållbarhets-kriterier som ska kunna verifieras genom oberoende kontroller.

Den schyssta bananen produceras av odlare och anställda som:

- Kan sälja den till ett pris, eller få en lön, som täcker levnadskostnader och kostnader för en hållbar produktion.
- Har kontrakt som möjliggör att de kan planera sin inkomst för framtiden.
- Utför sitt arbete i enlighet med arbetsrättsliga lagar, har rätt att organisera sig fackligt och är fria från diskriminering på arbetsplatsen.
- Har tillgång till boende, utbildning och vård till ett rimligt pris.
- Har möjlighet att organisera sig för att kunna fatta gemensamma beslut och förhandla på jämlika villkor.
- Får tillgång till vägledning och utrustning för god hälsa och säkerhet på arbetsplatsen.
- Har tillgång till stöd och finansiering för att kunna förbättra sin egen produktivitet.
- Inte använder barnarbete och som garanterar barns säkerhet.

En schysst banan ska även odlas med respekt för långsiktig hållbarhet för den naturliga miljön, genom att:

- Användning av bekämpningsmedel minimeras.
- Biologisk mångfald skyddas och stärks.
- Vatten och jordmån hanteras på ett hållbart sätt.
- Utsläpp av växthusgaser minimeras.

Källor

Alla hänvisningar till texter på internet är inhämtade i mars 2014

¹ FAO, *Trade and Market Division, Ekaterina Krivonos; Recent Development in Global Banana Market*

² Baserat på Sveriges totala import-export av bananer 2013; SCB och Jordbruksverket

³ UNCTAD, Infocomm banana commodity profile

⁴ FAO, FAOSTAT 2011

⁵ Uppskattning gjord utifrån SCB's siffror import-export 2013 = 160 TON x SCB's genomsnitts pris för bananer ca 20 kr

⁶ UNCTAD, <http://www.unctad.info/en/Infocomm/AACP->

[Products/COMMODITY-PROFILE---Banana/](#)

⁷ FAO, *The world banana economy 1985-2002*, Rome, 2003, <http://www.fao.org/docrep/007/y5102e/y5102e00.HTM>

⁸ Bananalink,

<http://www.bananalink.org.uk/why-bananas-matter>

⁹ FAO, *The world banana economy 1985-2002*, Rome, 2003, <http://www.fao.org/docrep/007/y5102e/y5102e00.HTM>

¹⁰ Bananalink,

<http://www.bananalink.org.uk/content/companies>

Källor

Alla hänvisningar till texter på internet är inhämtade i mars 2014

¹¹ Smith, S, Institute of Development Studies, University of Sussex, UK, Fairtrade Bananas: A Global Assessment of Impact, 2010

¹² Bananalink, <http://www.bananalink.org.uk/noboa-close-bankruptcy>

¹³ Läs mer om detta på bland annat Business Week, <http://www.businessweek.com/articles/2014-03-10/with-chiquita-fyffes-merger-dole-will-no-longer-be-top-banana>

¹⁴ Bananalink, <http://www.bananalink.org.uk/the-problem-with-bananas>

¹⁵ The Guardian 2013, *Banana pricing: the unsustainable nature of the UK's favourite fruit* <http://www.theguardian.com/sustainable-business/banana-pricing-unsustainable-nature-uk>

¹⁶ Fairtrade International, *Monitoring the scope and benefits of Fairtrade 2012*, <http://fairtrade.se/wp-content/uploads/2012/09/Fairtrade-Monitoring-Report-2012.pdf>

¹⁷ Fairtrade Foundation: *Britains Brusing Banana Wars*, Media Report 2014

¹⁸ Bananalink, *Collateral Damage: How price wars between UK supermarkets helped to destroy livelihoods in the banana and pineapple supply chains*, November 2006

¹⁹ Ministry of Labour of Dominican Republic, *Inmigrantes Haitianos y Mercado Laboral*, 2010

²⁰ Fairtrade International, *New Workers Rights Strategy*: <http://www.fairtrade.net/single-view+M5ec4971ca57.html>

²¹ Fairtrade International, *New Workers Rights Strategy*: <http://www.fairtrade.net/single-view+M5ec4971ca57.html>

²² CEMS Business project, *Is the Swedish market ready for a change*, 2013 och Fairtrade Foundation Report, *Powering up smallholder farmer to make food fair*, 2013

²³ Wegner och Zwart för Oxfam, *Who Will Feed the World?*, 2011, <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/who-will-feed-the-world-rr-260411-en.pdf>

²⁴ ETC Group. *Who Will Feed Us? Questions for the food and climate crises*. 2009

²⁵ World Food Programme: <http://www.wfp.org/hunger/who-are>

²⁶ <http://www.nestle-nespresso.com/newsandfeatures/nespresso-joins-public-private-partnership-to-pilot-an-innovative-retirement-program-for-colombian-coffee-farmers> och [http://www.fairtrade.net/single-view.html?&cHash=35a3a26aeb67be720eb8c308af59f2dd&tx_ttnews\[tt_news\]=366](http://www.fairtrade.net/single-view.html?&cHash=35a3a26aeb67be720eb8c308af59f2dd&tx_ttnews[tt_news]=366)

²⁷ Fairtrade Sverige, *Första lånen genom Fairtrade Access Fund visar resultat*, <http://fairtrade.se/nyheter/forsta-lanen-genom-fairtrade-access-fund-visar-pa-resultat/>

²⁸ Se till exempel Mars: <http://www.mars.com/global/press-center/press-list/news-releases.aspx?SiteId=94&Id=3719> och Cadbury Cocoa Partnership: <http://www.mars.com/global/press-center/press-list/news-releases.aspx?SiteId=94&Id=3719>

²⁹ FAO, Committee on Commodity Problems, *Identifying Appropriate Policy Intervention in Support of Smallholder Participation in Markets*, 2012.

³⁰ Peter Hazell et al, *The future of small farms for poverty reduction and growth*, IFPRI Discussion paper 42, 2007 och Colin Poulton et al, *The future of small farms: New directions for services, institutions and intermediation*, IFPRI, 2005 och Peter Hazell and Xinshen Diao, *The role of agriculture and small farms in economic development*. IFPRI, 2005.

³¹ Fairtrade International, http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/2013-12-17_EN_PA_banana_price_review_2014.pdf

³² CEval, Saarland University, *Reduction through Rural Development*, 2012

³³ Fairtrade Foundation, *Britains Brusing BananWars*, Media Report 2014

³⁴ FAO, Subregional Office for the Caribbean, Issue Brief, *Battling Black Sigatoka Disease in the banana industry*, 2013 http://www.fao.org/alc/file/media/pubs/2013/slc_issue_brief_02.pdf

³⁵ Läs mer om Fairtrades miljökriterier: <http://fairtrade.se/om-fairtrade/fairtrade-miljokriterier-klimat/>

© Fairtrade Sverige Text: Maria Granefelt Formgivning: **PATRIK STHLM**

Foto: Henrik Kastenskov, sid 1. Nathalie Bertrams, sid 2 och 8. Ann-Katrin Persson, sid 4, 8, 10, och 12. James Rodriguez, sid 6. Marcel Koppen, sid 7 och 11. Eric de Mildt, sid 11. Marvin del Cid, sid 13. Linus Hallgren, sid 14 och 15.

Rapporten är framtagen med projektbidrag från Sida. Sida ansvarar ej för innehållet

Fairtrade Sverige Åsögatan 115 116 24 Stockholm Telefon: +46 (0)8-1220 89 00 www.fairtrade.se

FAIRTRADE